

Манелюк Юрій Михайлович
Чубур Наталія Володимирівна

Сутність і фактори політичної глобалізації: сучасні виклики

УДК 327.704
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.29>

Манелюк Юрій Михайлович
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Юридичного інституту
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
просп. Перемоги, 54/1, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8186-7604

Чубур Наталія Володимирівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Юридичного інституту
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
просп. Перемоги, 54/1, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0735-7307

Стаття присвячена аналізу сутності політичної глобалізації та факторам, що впливають на світові політичні процеси сучасності. Актуальність теми дослідження зумовлена не лише зміною історичних епох і характером політичних перетворень останніх років, а й можливістю вийти на новий рівень осмислення процесів політичної глобалізації та розвитку держави в умовах глобалізації. Метою статті є дослідження наукових аспектів феномену політичної глобалізації в контексті сучасних викликів, аналіз її проявів у суспільно-політичній сфері та дослідження перспектив глобалізаційного процесу і пов'язаних з ним векторів світового розвитку. Дослідження виконано з використанням методів системного, логічного, структурно-функціонального та соціально-політичного аналізу. Авторами аналізується поняття політична глобалізація та підходи до його тлумачення. Зокрема, політична глобалізація розглядається як історико-політичний процес, що спрямований на дослідження глобальних міжнародних політичних відносин і проблем, які пов'язані із встановленням нового світового порядку.

У статті розкриваються природа політичної глобалізації та аналізуються три провідні напрями щодо її дослідження, а саме: революційний, скептичний та еволюційний. В цьому контексті розглядаються концептуальні підходи значення і зміни ролі національної держави як суб'єкта політичних відносин у глобальному світі. Зокрема, прихильники еволюційного підходу вважають, що в процесі політичної глобалізації здійснюється поступова трансформація політичних відносин в бік їх «наднаціоналізації». Автори вважають, що слід виходити із трансформаційної перспективи, згідно якої глобалізація веде до появи зримої глобальної політики. Особлива увага приділена характеристичі феномену політичної глобалізації. В цьому контексті досліджується три взаємопов'язані процеси: розширення, ущільнення, прискорення. Окремо досліджуються зміни, що пов'язані з політичною глобалізацією. Останні слід трактувати як незворотні, що безпосередньо торкаються всіх сторін соціальної взаємодії.

Ключові слова: глобалізація, політична глобалізація, держава, міжнародний порядок, глобальна політика, інтернаціоналізація.

Вступ. На сучасному етапі особливу актуальність отримує саме політичний підхід у дослідженні феномену глобалізації, що спрямований на вивчення глобальних політичних процесів, проблем, які пов'язані із встановленням нового світового порядку, з проявом фактів взаємодії глобалізму, регіоналізму і націоналізму в міжнародних відносинах. В межах цього підходу глобалізація – це одна з тенденцій розвитку сучасного світу, що впливає на створення нової системи міжнародних політичних відносин, яка характеризується роздержавленням системи, змінами складу її суб'єктів та появою на міжнародній арені нових «наднаціональних» політичних акторів.

Мета і завдання. Метою статті є вивчення наукових аспектів феномену політичної глобалізації в контексті сучасних викликів, аналіз її проявів у суспільно-політичній сфері та дослідження перспектив глобалізаційного процесу і пов'язаних з ним векторів світового розвитку. Саме політична сфера глобалізації, яка є достатньо складною щодо наукового аналізу, залишається недостатньо розкритою в сучасній політичній науці та, відповідно, потребує, перш за все, адекватного теоретичного осмислення. Серед основних завдань є дослідження взаємодії політичної глобалізації та національної держави, тенденцій глобалізації

світової політики та глобальних комунікацій, що змінюють контекст політики.

Методи дослідження. Дослідження виконано з використанням методів системного, логічного, структурно-функціонального та соціально-політичного аналізу.

Вивченням впливу політичної глобалізації на діяльність держав займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: М. Домінік, Д. Сакс, Е. Тоффлер, С. Гоффман, Б. Глотов, В. Дзюндзюк, І. Тимків, В. Співак. Як видно з огляду цих праць, зміна традиційної ролі держави як основної форми політичної організації суспільства є важливою темою політичного дискурсу в умовах глобалізації.

Результати. Глобалізація кардинально змінила фундаментальні основи політичного життя – відповідної трансформації зазнало розуміння політики та суті політичних відносин. Традиційне сприйняття політики базувалося на державі. Саме держава вважалася головним суб'єктом політики, а у фокусі політичного аналізу знаходився перед усім національний рівень державної діяльності.

Слід відзначити, що основи цього сприйняття були закладені школою політичного реалізму, що може претендувати на звання найдавнішої в сфері теорії міжнародних відносин. Центральним положенням політичного реалізму є те, що

держава – головний діючий актор на міжнародній арені і будучи суверенним, здібна діяти незалежним від будь-кого чином. Більш того, з підйомом націоналізму і становленням сучасних націй-держав, остання стала політичною спільнотою, що міцно зв'язана з середини та підпорядкована інтересам нації [2, с. 113].

В той же час реалісти не вважали, що міжнародний порядок визначають будь-які універсальні, єдині для всіх закони, оскільки влада, багатство і ресурси в світі розподілені між державами нерівномірно. Вони вважали, що в політиці має місце ієрархія держав, що накладає на міжнародну систему певний порядок. Оскільки великі держави контролюють підлеглі їм держави через торговельні блоки, «сфери впливу», а можливо і через пряму колонізацію.

З цього розуміння політичних відносин витікає чіткий розподіл внутрішньої і зовнішньої політики, тобто того, що має місце всередині національної держави та того, що відбувається поза її межами. Глобалізація закреслила кордони між «зовнішнім» і «внутрішнім», спрямовуючи людство до єдиної «глобальної спільноти». Національна держава залишається самим важливим актором на світовій арені, однак на сьогодні не можливо заперечувати, що в світі стрімко зростає значення наднаціональних органів і транснаціональних структур [1, с. 87]. Слід відзначити, що глобалізація світової політики є достатньо дискусійною темою в політичній сфері. В цілому в континуумі сучасних досліджень природи політичної глобалізації можна виділити три підходи – революційний, скептичний і еволюційний [5, р. 10].

Згідно представникам революційного підходу (гіперглобалістам), політична глобалізація означає закінченні історичної релевантності нації-держави. Політична глобалізація в процесі якої поступово зменшується роль національних держав, стрімко рухається за глобалізацією економічною. На думку американського політолога С. Стрейнджа, «сили деперсаналізованого світового ринку стають більш впливовими, ніж міцність держави. Остання має послаблені можливості, що відображається у зростанні дифузії державних інститутів та асоціацій, перехід влади до локальних і регіональних органів [9, р. 4]. Таким чином, гіперглобалісти стверджують, що феномен політичної глобалізації викликає упадок національної держави, оскільки глобальні сили підривають здібність урядів керувати національними економіками і суспільствами [8, р. 7]. Політологи, соціологи та історики у цьому зв'язку все більше говорять про закінчення так званої вестфальської ери. Іншими словами – це вихід за межі такого режиму міжнародних відносин, що ґрунтувався на непорушності національного суверенітету. Встановлення цього режиму в Західній Європі співвідноситься

з системою договорів, що в сукупності склали вестфальський порядок. Останній передбачав повну автономію національних держав у здійсненні своєї внутрішньої та зовнішньої політики. За вестфальським порядком не було домінування будь-якої однієї з держав, існувала більш менш стійка рівновага сил, що порушувалася та відновлювалася знову [4, р. 56].

Гіперглобалісти вважають, що виникнення феномену глобальної політики ліквідує вестфальський міжнародний порядок. Формуються впливові наднаціональні суб'єкти, які поступово починають домінувати у світовій політиці. Національний суверенітет визнається другорядним по відношенню до міжнародного законодавства і поступається перед ним. Суб'єкти міжнародної політики беруть на себе право застосовувати проти суверенних держав санкції широкого спектру, серед яких є застосування збройної сили вразі порушення цією державою міжнародних домовленостей. З одного боку скептики стверджують, що такого явища як політична глобалізація в дійсності зовсім не існує. Аргументом є розподіл світу на національні держави, кількість яких продовжує зростати протягом ХХІ століття. З іншого боку, існує точка зору, згідно якої політична глобалізація існувала завжди, як тільки люди стали мігрувати та торгувати один з одним. На сьогоднішній день цей феномен не містить нічого нового. Низка скептиків взагалі відхиляють ідею глобалізації та вважають, що держава і геополітика залишаються основними інститутами, що формують світовий порядок [6, р. 103].

Прихильники еволюційного підходу вважають, що в процесі політичної глобалізації здійснюється поступова трансформація політичних відносин в бік їх «наднаціоналізації». Як гіперглобалісти, так і скептики перебільшують важливість своїх аргументів і таким чином помилково трактують сучасний світовий порядок. На наш погляд, слід виходити із трансформаційної перспективи, згідно якої глобалізація веде до появи зримої глобальної політики [7, р. 20].

В той же час, глобалізація політики не новий феномен. Вона представляє собою об'єктивний історичний процес, під час якого людство намагалось сформувати єдину світову систему. Цей процес мав три етапи. На першому етапі (1450–1850 рр.) політична глобалізація була пов'язана з розширенням впливу європейських держав та завоювання ними колоній. На другому етапі (1850–1960 рр.) глобалізаційні політичні процеси зосередилися на розширенні та укріпленні європейських імперій. В цілому на цих етапах політична глобалізація являла собою комплексний процес, що поєднував у собі суперечливі тенденції до глобальної інтеграції та фрагментації, співробітництва і конфлікту. Це було його історією. Третій етап

політичної глобалізації розпочинається наприкінці 60-х рр. XX ст. та відкриває нову епоху розвитку людства. У порівнянні з попередніми періодами, сучасна глобалізація поєднує в собі злиття глобальних взаємозалежностей поряд з їх безпрецедентною інституалізацією через нові глобальні та регіональні інфраструктури контролю, управління і зв'язку.

Існування нової глобальної інфраструктури комунікацій в реальному часі, що буквально перетворюють світ в єдине політичне місце, досить чітко відокремлює сучасну глобалізацію від минулого. В цьому відношенні найкраще підходить вираз «ущільнена» форма глобалізації або глобалізму.

Політична глобалізація – це не просто поняття. Це історико-політичний процес, що знаменує перетворення світового масштабу та виводить відношення влади за межі регіонів і континентів. Це визначення дозволяє відрізнити глобалізацію від процесів інтернаціоналізації та регіоналізації. Під інтернаціоналізацією розглядається зростання взаємозалежності між державами, що залишаються дискретними національними одиницями з чітко окресленими кордонами. Навпаки, глобалізація відноситься до процесу, в якому в значній ступені затираються відмінності між внутрішньою та зовнішньою політикою. Відстань і час зжаті таким чином, що події, які відбуваються в одному місці, можуть викликати швидкі наслідки за багато тисяч кілометрів. Однак, це зовсім не означає, що відстань і кордони є зараз не важливими. Іншими словами, в умовах глобалізації вони мають умовне значення, оскільки зменшуються обмеження, що накладаються ними на соціальну діяльність та здійснення влади [1, с. 156].

Таким чином, ті хто вважає, що політична глобалізація означає «... повільне, але неухильне зниження ролі нації-держави як єдиного регулятора економічного, соціального, політичного і культурного життя людей, що наділений виключними повноваженнями» інтерпретує політичну глобалізацію з вузької точки зору. На наш погляд, політична глобалізація – це складна система світових взаємозв'язків. Останні виражаються в тому, що політичні події які відбулися в одному регіоні та прийняті в одному регіоні політичні рішення, відчутно впливають на людей, які живуть в іншому кінці земної півкулі. На думку Є. Макгрю, феномен політичної глобалізації на сучасному етапі характеризують три взаємопов'язані процеси: розширення, ущільнення, прискорення [7, р. 23].

Щодо процесу розширення, то політика фактично не має меж, оскільки політичні події чи рішення, що приймаються в будь-якому регіоні, дуже часто тягнуть за собою важливі (передбачувані чи непередбачувані) наслідки для самих віддалених частин земної кулі. Тобто політичний

простір істотно розширюється, має місце детериторіація: процес, в якому організація соціальних взаємодій все менше обмежена географічною близькістю та національними територіальними кордонами. З таким розширенням політичного простору нерозривно пов'язаний і процес ущільнення політичної взаємодії різних політичних інститутів. З середини XX ст. спостерігається феноменальне зростання наднаціональних і міжнародних установ, що встановлюють певні правила і здійснюють контроль над їх виконанням. Понад 6400 організацій різного профілю прагнуть регулювати та контролювати кожний сектор глобальної діяльності, від контролю над поширенням ядерної зброї до встановлення глобальних комунікативних стандартів. Крім урядових і посадових осіб, глобальні повноваження отримали асоціації громадян і приватні організації. На початку XXI ст., в світі нараховувалося 47098 міжнародних неурядових організацій, діяльність яких велася поза межами будь-яких державних кордонів [3, с. 223].

Миттєві комунікації, що здійснюються засобами ЗМІ в реальному часі, змінюють контекст політики і динаміку прийняття політичних рішень. Це суттєва характеристика процесу прискорення. Іншими словами – це стиснення «політичного часу». Наприклад, одне необережне зауваження, що було зроблено на щотижневому брифінгу у Вашингтоні, може вимагати миттєвого спростування з боку британського уряду. Національні уряди, як і міжнародні корпорації, також обмежені в часі щодо реагування та прийняття рішень. Час стиснувся під тиском цілодобового режиму функціонування ЗМІ та глобальних ринків. Більше того, рішення, що були прийняті в межах однієї організації, швидко «каскадують» через глобальні системи, створюючи досить часто не сприятливі «всесвітні ефекти». Отже, глобальні комунікації змінюють контекст політики через прискорення політичних процесів і здійснення швидкого поширення політичних ідей.

Разом із поширенням, ущільненням та прискоренням політичних процесів, відбувається стирання відмінностей між локальним і глобальним, між внутрішнім і зовнішнім. Управління національною економікою вимагає багатостороннього міжнародного співробітництва, керівництво глобальними процесами – певних узгоджених дій, що здійснюються на внутрішньому національному рівні. Питання внутрішньої політики стають інтернаціоналізованими, всесвітні процеси мають тенденцію до локалізації. Більшість проблем глобальної політики є результатом глобалізації економічного, соціального та культурного життя.

Глобалізація кидає виклик одномірному і ортодоксальному баченню світової політики, яке використовує виключно терміни геополітики і боротьби за владу між державами. Поняття гло-

бальної політики орієнтує наукове співтовариство на дослідження глобальних структур і процесів встановлення правил прийняття рішень, підтримки безпеки і порядку в світовій системі. Це передбачає необхідність визнання важливості держав і геополітики, однак не через надання ним привілейованого статусу в розумінні і поясненні сучасних світових справ. На думку дослідника М. Угарда, в умовах політичної глобалізації держави все більше залучені у всесвітні мережі: багатопрофільні установи типу НАТО і Всесвітнього Банку; міжнаціональні асоціації – від Всесвітньої Торгової палати до Всесвітнього Мусульманського Конгресу; глобальні політичні мережі посадових осіб, корпоративних і неурядових акторів, що мають справу з гострими глобальними проблемами. Глобальна політика веде до появи крихкої глобальної держави, в межах якої «інтереси чітко сформовані і об'єднані, рішення прийняті, ресурси розподілені, а політика здійснюється через міжнародні чи міжнаціональні політичні процеси» [8, р. 5].

Висновки. Таким чином, процеси політичної глобалізації полягають у тому, що відстань і територіальні кордони між націями-державами перестають відігравати колишню роль. Зміни, що пов'язані з політичною глобалізацією, слід трактувати як незворотні, що безпосередньо торкаються всіх сторін соціальної взаємодії. На відміну від простих інтернаціональних зв'язків, глобальні взаємодії вимагають уніфікованої зміни взаємодіючих суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глобалізація та політика національної безпеки: підручник / під ред. Петра Юхименка. К.: Центр навчальної літератури, 2021. 408 с.
2. Кормич Л. І. Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір: навч. посібник. НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2017. 240 с.
3. Френсіс Фукуяма Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. К.: Наш формат, 2019. 608 с.

4. Gilpin R. Global Political Economy. Princeton, 2001. 436 p.
5. Held D. Global Transformations, Politics, Economics and Culture. Cambridge Politi Press, 1999. 91 p.
6. Krasner S. Sovereignty: Organized Hypocrisy: Princeton, 1999. P. 103.
7. McGrew A. Globalization and Global Politics // The Globalization of World Politics An Introduction to International Relations / J. Baylis, S. Smith, P. Owens. New York, 2015. Third Edition. 646 p.
8. Ougaard M. Political Globalization. State, Power and Social Forces. London, 2004. 248 p.
9. Stiangе S. The Retrial of the State: The Diffusion of Power in the World economy. Xambridge, 1996. 218 p.

REFERENCES:

1. Yukhymenko P (Ed). (2021) Globalizatsiia ta polityka natsional'noi bezpeky. [Globalization and national security policy: textbook]. Kyiv : Center of Educational Literature, 408 p. [in Ukrainian].
2. Kormych L. I. (2017) Svitovyy politychnyy protses: hlobalnyy ta natsionalnyy vymir: navch. posibnyk [World political process: global and national dimension]. NU «OYUA». Odesa : Phoenix, 240 p. [in Ukrainian]
3. Francis Fukuyama (2019) Politychnyj poriadok i pilitychnyj zanepad. Vid promyslovoi revoliutsii do globalizatsii [Political order and political decline. From the industrial revolution to the globalization of democracy]. Kyiv: Nash format, 2019. 608 p. [in Ukrainian].
4. Gilpin R. Global Political Economy. Princeton, 2001. 436 p.[in English].
5. Held D. Global Transformations, Politics, Economics and Culture. Cambridge Politi Press, 1999. 91 p. [in English].
6. Krasner S. Sovereignty: Organized Hypocrisy: Princeton, 1999. P. 103. [in English].
7. McGrew A. Globalization and Global Politics // The Globalization of World Politics An Introduction to International Relations / J. Baylis, S. Smith, P. Owens. New York, 2015. Third Edition. 646 p. [in English].
8. Ougaard M. Political Globalization. State, Power and Social Forces. London, 2004. 248 p. [in English].
9. Stiangе S. The Retrial of the State: The Diffusion of Power in the World economy. Xambridge, 1996. 218 p. [in English].

The essence and factors of political globalization: current challenges

Maneliuk Yurii Mykhailovych

Candidate of Political Sciences,
Associate Professor at the Department
of Political Technologies
Law Institute of the Kyiv National
Economic University named after Vadym
Hetman
Peremogy Ave., 54/1, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8186-7604

Chubur Nataliia Volodymyrivna

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Political Technologies
Law Institute of the Kyiv National
Economic University named after Vadym
Hetman
Peremogy Ave., 54/1, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0735-7307

The article is devoted to the analysis of the essence of political globalization and the factors that influence the world political processes of today. The relevance of the research topic is determined not only by the change of historical eras and the nature of political transformations in recent years, but also by the opportunity to reach a new level of understanding the processes of political globalization and the development of the state in the conditions of globalization. The purpose of the article is to study the scientific aspects of the phenomenon of political globalization in the context of modern challenges, the analysis of its manifestations in the socio-political sphere, and the study of the prospects of the globalization process and related vectors of world development. The research was carried out using the methods of systemic, logical, structural-functional and socio-political analysis. The authors analyze the concept of political globalization and approaches to its interpretation. In particular, political globalization is considered as a historical and political process aimed at the study of global international political relations and problems associated with the establishment of a new world order. The article reveals the nature of political globalization and analyzes three leading trends in its research, namely: revolutionary, skeptical and evolutionary. In this context, conceptual approaches to the meaning and changes in the role of the national state as a subject of political relations in the global world are considered. The authors believe that one should proceed from a transformational perspective, according to which globalization leads to the emergence of a visible global policy. Special attention is paid to the characteristics of the phenomenon of political globalization. In this context, three interrelated processes are investigated: expansion, compaction, and acceleration. The changes associated with political globalization are studied separately.

Key words: globalization, political globalization, state, international order, global politics, internationalization.